

ปัญหากฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชน และความต้องการระบบสารสนเทศ
ที่ปรึกษากฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชน*
LEGAL PROBLEMS SMALL AND MICRO COMMUNITY ENTERPRISES AND
THE NEED FOR INFORMATION SYSTEM LEGAL COUNSEL
ON SMALL AND MICRO COMMUNITY ENTERPRISES

เฉลิมเจษฎ์ สมานุหัตต์, นิคม Lonkuntosh, เทียงธรรม สิทธิจันทเสน, อัษฎา วรรณกายนต์*
Chalermjade Samanuhatt, Nikom Lonkuntosh, Teangtum Sittichantasen, Asada Wannakayont*
คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ สุรินทร์ ประเทศไทย
Faculty of Industrial Technology Surindra Rajabhat University, Surin, Thailand
*Corresponding author E-mail: asada2518@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหากฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชน และความต้องการระบบสารสนเทศที่ปรึกษากฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชน 2) พัฒนาระบบสารสนเทศที่ปรึกษากฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชน ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเลือกแบบเจาะจง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์ ได้แก่ ผู้บริหารวิสาหกิจชุมชนดีเด่นระดับจังหวัด ปี 2564 ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 19 คน และผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่ม ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญทางกฎหมาย ตัวแทนสมาชิกวิสาหกิจชุมชน เจ้าหน้าที่ภาครัฐ นักวิชาการด้านวิสาหกิจชุมชนและผู้เชี่ยวชาญในการพัฒนาเทคโนโลยี จำนวน 7 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบสรุปการสนทนากลุ่มแบบมีโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาและสรุปภาพรวม ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัญหากฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชน และความต้องการระบบสารสนเทศที่ปรึกษากฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชน พบว่า 1.1) วิสาหกิจชุมชนพบปัญหากฎหมายมากที่สุด 3 ด้าน ได้แก่ การบริหารจัดการ การตลาด และเงินทุน บัญชีและภาษีอากร 1.2) วิสาหกิจชุมชนที่ประสบปัญหาเลือกขอคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่รัฐ และค้นหาข้อมูลทางกฎหมายผ่านเว็บไซต์และสื่อสังคมออนไลน์ 1.3) วิสาหกิจชุมชนต้องการใช้งานระบบสารสนเทศผ่านอินเทอร์เน็ตและใช้งานได้ทุกอุปกรณ์ 2) การพัฒนาระบบสารสนเทศที่ปรึกษากฎหมายมีฟังก์ชันทำงาน ดังนี้ 2.1) ค้นหาบทบัญญัติกฎหมาย 2.2) ค้นหาข้อมูลที่ปรึกษากฎหมาย 2.3) ค้นหาเว็บไซต์หน่วยงานอื่น 2.4) กำหนดสิทธิ์การเข้าใช้งาน 2.5) มีส่วนต่อประสานผู้ใช้งานและประสบการณ์ผู้ใช้งานให้น่าดึงดูดใจ ไม่ซับซ้อน และสามารถเพิ่ม ลบ แก้ไขข้อมูลได้ 2.6) มีกระดานถามตอบ และ 2.7) มีข้อมูลวิธีการจัดตั้ง ต่อทะเบียนและปรับปรุงทะเบียนวิสาหกิจชุมชน โดยผลจากการวิจัยนี้สามารถนำไปใช้พัฒนาแพลตฟอร์มทางกฎหมายให้กับวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทยได้

คำสำคัญ: แนวทางพัฒนา, ระบบสารสนเทศ, กฎหมายวิสาหกิจชุมชน

Abstract

The objectives of this research were: 1) To study the legal problems small and micro community enterprises and the need for information system legal counsel on small and micro

community enterprises. 2) To develop a legal consultation information system for community enterprises. This study uses a qualitative methodology with a specific focus. The key informants for the interviews are 19 outstanding community enterprise managers from the Northeastern region who were recognized at the provincial level in 2021; the key informants for the group discussions are 7 individuals who are legal experts, community enterprise representatives, government officials, community enterprise researchers, and technology development experts. The research tools used include in-depth interview guides, structured group discussion summaries, content analysis, and overall summarization. The following are revealed by the research findings: 1) legal problems small and micro community enterprises, it was discovered that: 1.1) The three main legal issues faced by community companies are in the areas of management, marketing, and finance and taxation. 1.2) When faced with challenges, community businesses frequently turn to government representatives for guidance and consult websites and online social media platforms for legal information. 1.3) The need for internet-based information systems that are accessible on all devices is expressed by community entrepreneurs. 2) The development of the legal consultation information system for community enterprises covers the following operational functions: 2.1) Look up the relevant legal statutes. 2.2) Obtain information about legal consultation. 2.3) Look for websites belonging to other agencies. 2.4) Assign permission for access. 2.5) Enable user engagement and offer intuitive user experiences, making it simple to add, remove, and modify data. 2.6) A web board should be available. 2.7) user interface and User Experience about the creation. The results of this study can be used to create a legislative framework for community businesses in Thailand.

Keywords: The Guidelines of System, Information System, Community Enterprise Promotion Law

บทนำ

วิสาหกิจชุมชน (Small and Micro Community Enterprises : SMCE) มีแนวคิดที่เกิดจากฐานรากของชุมชนที่มีการพัฒนาก่อตัวให้เกิดการมีสมาชิกที่มีส่วนร่วมในการผลิต ดำเนินธุรกิจในกิจกรรมที่สอดคล้องกันเพื่อสร้างมูลค่าจากการใช้ทรัพยากรภายในท้องถิ่น (ทศพร แก้วขวัญไกร, 2560) การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาความยากจนของประชาชนและเป็นแนวทางที่สร้างเศรษฐกิจ สังคม และชุมชนให้มีความยั่งยืน เพราะเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนรู้จักใช้ทรัพยากรท้องถิ่น (ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร และอุทิศ สังขรัตน์, 2556) การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้เกิดความยั่งยืนนั้น ควรต้องมีการพัฒนาทั้งระบบองค์รวม โดยเริ่มตั้งแต่ระดับท้องถิ่นฐานรากไปสู่ระดับประเทศ ซึ่งวิสาหกิจชุมชน คือรูปแบบในการพัฒนาชุมชนฐานรากให้ยั่งยืนรูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาประเทศตามแนวหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีเจตนารมณ์ ที่จะพัฒนาเศรษฐกิจในระดับชุมชนท้องถิ่นอันเป็นฐานรากของประเทศให้เข้มแข็ง (ชบา ใบงาม และพระครูปลัดอดิศักดิ์ วชิรปญโญ, 2566) ประกอบกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องวิสาหกิจชุมชน เช่น การส่งเสริมผู้ประกอบการรายย่อยและวิสาหกิจชุมชนให้คำนึงถึงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมพัฒนาศักยภาพคนและการใช้เทคโนโลยี เพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขันบนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาเครือข่ายองค์กรพัฒนาเมืองและชุมชน (ชมภูนุช หุ่นาค และคณะ, 2563) ดังนั้น รัฐบาลไทยจึงเน้นการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนที่จัดตั้งขึ้นตาม พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 และที่แก้ไขเพิ่มเติม เพื่อเป็น

องค์กรภาคประชาชนที่มีสิทธิและอำนาจในการได้รับการสนับสนุน และส่งเสริมพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนภายใต้การพึ่งตนเองและเป็นกิจการของชุมชน

จากข้อมูลวิสาหกิจชุมชนที่อนุมัติการจดทะเบียนแล้วรวมทั้งประเทศของกองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ พบว่า ในปี 2563 ซึ่งเป็นช่วงวิกฤติการณ์จากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือ โควิด -19 ข้อมูล ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2563 มีวิสาหกิจชุมชนจำนวน 93,434 แห่ง มีจำนวนสมาชิก 1,604,380 ราย พื้นที่ที่มีการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนมากที่สุด ได้แก่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (สำนักงานส่งเสริมและพัฒนากิจการเกษตรที่ 4) มีจำนวน 50,786 ราย ส่วนในปี 2566 ข้อมูล ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2566 มีวิสาหกิจชุมชนจำนวน 84,141 แห่ง มีจำนวนสมาชิก 1,472,092 ราย พื้นที่ที่มีการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนมากที่สุด ได้แก่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีจำนวน 43,599 ราย (กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ, 2567) เมื่อพิจารณาจากข้อมูลข้างต้นแล้วพบว่า ในปี 2566 มีจำนวนวิสาหกิจชุมชนที่อนุมัติการจดทะเบียนแล้วรวมทั้งประเทศลดลงจากปี 2563 เนื่องจากการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือ โควิด -19 ที่มีความรุนแรงและเฉียบพลัน ส่งผลกระทบต่อกระบวนการดำเนินชีวิตของประชาชนและการปรับตัวในการดำเนินธุรกิจของวิสาหกิจชุมชน โดย วชิรา ไผเจริญมงคลและจิราพร เที่ยงชนะ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาปัจจัยแวดล้อมที่สนับสนุนการพัฒนาของวิสาหกิจชุมชน พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินกิจการของวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ ด้านทรัพยากรมนุษย์และองค์ความรู้มากที่สุด รองลงมาเป็นปัญหาด้านการตลาด ภาวะเป็ยบ การเงิน ตามลำดับ (วชิรา ไผเจริญมงคล และจิราพร เที่ยงชนะ, 2565) ประกอบกับวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ยังขาดศักยภาพและไม่สามารถปรับตัวได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยแวดล้อมภายนอกได้ จึงทำให้ประสบปัญหาในการดำเนินธุรกิจหลายด้าน (ภคมน โภคะธีรกุล, 2562) จากปัญหาดังกล่าว สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมได้มีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายให้มีการพัฒนาศูนย์บริการให้คำปรึกษาทางธุรกิจแก่ผู้ประกอบการ และบุคลากรในวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม โดยเฉพาะรายย่อย เช่น การพัฒนาช่องทางให้บริการขอรับคำปรึกษาทางธุรกิจ การพัฒนาฐานข้อมูลผู้เชี่ยวชาญและที่ปรึกษา การพัฒนารูปแบบการให้คำปรึกษาแก่ผู้ประกอบการ โดยมีรูปแบบการให้คำปรึกษา แบบพบหน้ากัน หรือการให้คำปรึกษาผ่านระบบออนไลน์ หรือการให้คำปรึกษาแบบไฮบริด โดยผู้รับคำปรึกษาสามารถคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญและที่ปรึกษา ได้ตรงตามโจทย์ปัญหาที่ผู้ประกอบการต้องการขอรับคำปรึกษา (สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม, 2566) โดยในปัจจุบันพบว่า การเข้าถึงฐานข้อมูลผู้เชี่ยวชาญและที่ปรึกษาสามารถทำได้ง่ายจากเว็บไซต์และสื่อสังคมออนไลน์ แต่สมาชิกวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลดังกล่าวได้ เพราะ สมาชิกวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่มีความสามารถในการสืบค้นข้อมูลผ่านอินเทอร์เน็ตจำกัด (รัตติยาพร ปราชญ์วงศ์ และประภัสสร เกียรติสุรนนท์, 2560) และ มีการใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศในระดับน้อย (มนัสชนก บุญอุทัย และคณะ, 2561) จึงจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาแพลตฟอร์มที่ปรึกษาทางกฎหมายที่สามารถเข้าถึงฐานข้อมูลผู้เชี่ยวชาญและที่ปรึกษาทางกฎหมายได้ง่ายโดยผู้ใช้งานไม่จำเป็นที่จะต้องมีความรู้ด้านการสืบค้นข้อมูลผ่านอินเทอร์เน็ต

จากความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัยในข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาปัญหาทางกฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชน และความต้องการระบบสารสนเทศที่ปรึกษาทางกฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชน เนื่องจาก การดำเนินกิจการวิสาหกิจชุมชนในปัจจุบันต้องปฏิบัติตามกฎหมายทางกฎหมายอย่างเคร่งครัดหลายฉบับ เช่น กฎหมายเกี่ยวกับการบริหารกิจการ การผลิตสินค้าและบริการ และการตลาดซึ่งต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านเป็นผู้ให้คำปรึกษาในการดำเนินงาน โดยผู้วิจัยทำการศึกษาในพื้นที่เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพราะมีจำนวนวิสาหกิจชุมชนและสมาชิกมากที่สุด เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาแพลตฟอร์มที่ปรึกษาทางกฎหมายที่พัฒนาการมีส่วนร่วมของผู้ใช้งานระบบและผลประโยชน์ทางธุรกิจของผู้พัฒนาระบบ (Glock, P., & Weiß, A., 2020) สำหรับผู้

ประกอบกิจการวิสาหกิจชุมชนและบุคคลทั่วไป ให้สามารถแก้ไขปัญหามาตามที่ต้องการขอรับคำปรึกษา อันเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็นฐานรากของประเทศให้เข้มแข็งและยั่งยืนได้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหากฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชน และความต้องการระบบสารสนเทศที่ปรึกษากฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชน
2. เพื่อพัฒนาระบบสารสนเทศที่ปรึกษากฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

1.1 กลุ่มเป้าหมายในการสัมภาษณ์ ได้แก่ ผู้บริหารวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง โดยเลือกจาก วิสาหกิจชุมชนดีเด่นระดับจังหวัด ประจำปี 2564 เป็นวิสาหกิจชุมชนที่มีความคิดริเริ่มสร้างกระบวนการเรียนรู้ การพึ่งตนเอง และการมีส่วนร่วมของสมาชิก รวมทั้งมีความสามารถในการบริหารจัดการสถาบันให้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และทำกิจกรรมด้านสวัสดิการชุมชน สาธารณประโยชน์ การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 19 แห่ง ๆ ละ 1 คน รวม 19 คน (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2565) ได้แก่ 1) วิสาหกิจชุมชนแปรรูปหม่อนหนองหินมัลเบอร์รี่ไฮส์ 2) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มปลูกกล้วยหอมทองเพื่อการส่งออกหนองบัวแดง 3) วิสาหกิจชุมชนอนุรักษ์ภูป่าเปาะ 4) วิสาหกิจชุมชนเมืองลุ่มภู 5) วิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกผักปลอดจากสารพิษบ้านสว่างชำโอง 6) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเรือเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์บ้านเดียม 7) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านกุดลึก 8) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอเสื่อโพธิ์ทอง 9) วิสาหกิจชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงคำข้า 10) วิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์นาภูตำบลหนองห้าง 11) วิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านท่าไค้-นาแล 12) วิสาหกิจชุมชนศูนย์ข้าวชุมชนตำบลหนองฮี 13) วิสาหกิจชุมชนเพิ่มพลังชุมชนเสนางคณิคม 14) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผ้าทอมือบ้านบอน 15) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านสังข์ 16) วิสาหกิจชุมชนศูนย์ส่งเสริมขยายพันธุ์ข้าวตำบลหนองแค 17) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงบ้านโพนาฮาดหมูที่ 12 18) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มโรงสีข้าวชุมชนบ้านโจรก และ 19) วิสาหกิจชุมชนศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนบ้านโนนสมบูรณ์

1.2 กลุ่มเป้าหมายในการสนทนากลุ่ม จำนวน 7 คน (ชาย โปธิสิตา, 2554) ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง โดยเลือกจาก 1) ผู้เชี่ยวชาญทางกฎหมายมีประสบการณ์เป็นที่ปรึกษากฎหมายในระดับภาคหรือจังหวัดไม่น้อยกว่า 10 ปี จำนวน 2 คน 2) ตัวแทนผู้บริหารวิสาหกิจชุมชนมีประสบการณ์บริหารงานวิสาหกิจชุมชนไม่น้อยกว่า 10 ปี และเป็นผู้แทนวิสาหกิจชุมชนหรือเกษตรกรในระดับจังหวัดหรือระดับภาค จำนวน 2 คน 3) เจ้าหน้าที่ภาครัฐมีประสบการณ์เป็นที่ปรึกษาให้กับเกษตรกรและวิสาหกิจชุมชนไม่น้อยกว่า 10 ปี จำนวน 1 คน 4) นักวิชาการมีประสบการณ์การทำงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนไม่น้อยกว่า 10 ปี จำนวน 1 คน และผู้เชี่ยวชาญในการพัฒนาเทคโนโลยี มีประสบการณ์เป็นที่ปรึกษาด้านการออกแบบและพัฒนาสารสนเทศทางคอมพิวเตอร์ในระดับภาคหรือจังหวัดไม่น้อยกว่า 10 ปี จำนวน 1 คน

2. เครื่องมือ การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การศึกษานี้ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสนทนากลุ่ม มีขั้นตอนการสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือ ดังนี้

2.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (อารง สุทธาศาสน์ และวิภาส ทองสุทธิ, 2565) มีขั้นตอนดังนี้

2.1.1 ศึกษาเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสร้างแบบสัมภาษณ์ มีข้อคำถามดังนี้ 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 2) ปัญหากฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชน 3) ความต้องการระบบสารสนเทศที่ปรึกษากฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชน และ 4) ข้อเสนอแนะ จากนั้นนำแบบสัมภาษณ์ฉบับร่างเสนอต่ออาจารย์ที่

ปรีกษาวิทยานิพนธ์พิจารณาความเหมาะสมเชิงเนื้อหา ประเด็นข้อคำถามในเรื่องที่ต้องการศึกษาและให้ข้อเสนอแนะ

2.1.2 ทำการทดสอบความเที่ยงตรง (Validity) ของเครื่องมือ โดยนำแบบสัมภาษณ์ให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างเนื้อหา กับสิ่งที่ต้องการศึกษา (IOC) ซึ่งผลการประเมิน ความเที่ยงตรง พบว่า ข้อคำถามมีค่าดัชนีความสอดคล้องรวมอยู่ที่ 0.93 ซึ่งถือว่าเป็นไปตามเกณฑ์ที่กล่าวไว้ว่า มีค่าตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไปเป็นข้อคำถามที่มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยสามารถนำไปใช้ได้ (สุรศักดิ์ อมรรัตนศักดิ์ และคณะ, 2557)

2.1.3 นำแบบสัมภาษณ์ไปทดลองใช้ (Try-out) โดยหาความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยการนำแบบสัมภาษณ์ไปสัมภาษณ์กับตัวแทนวิสาหกิจชุมชนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน 3 แห่ง ๆ ละ 1 คน รวม 3 คน ความเชื่อมั่นของแบบสัมภาษณ์จะวัดได้จากความเข้าใจข้อคำถามของผู้ถูกสัมภาษณ์ว่า เข้าใจตรงกันหรือไม่ หากประเด็นใดเข้าใจไม่ตรงกัน ผู้วิจัยจะทำการปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ จากการทดลองใช้พบว่า ผู้ถูกสัมภาษณ์ทั้ง 3 คนมีความเข้าใจในข้อคำถามและประเด็นการสัมภาษณ์ตรงกัน สามารถนำไปใช้ได้ (ชนาธิป ชินะนาวิน, 2553)

2.1.4 นำแบบสัมภาษณ์เสนอต่อคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ เพื่อขอรับการพิจารณาด้านจริยธรรมของการวิจัยในมนุษย์ เลข HE 662056 และเมื่อคณะกรรมการ ฯ ให้การรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ดำเนินการจัดทำแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้เก็บข้อมูลต่อไป

2.2 แบบสรุปการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้วิจัยได้สร้างแบบสรุปการสนทนากลุ่มแบบกึ่งโครงสร้าง (เบญจรัตน์ ศิริชู และคณะ, 2564) มีขั้นตอนดังนี้

2.2.1 ศึกษาเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และผลจากการสัมภาษณ์วิสาหกิจชุมชนที่ได้ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มากำหนดประเด็นสาระสำคัญและกำหนดข้อคำถาม จากนั้นสร้างแบบสรุปการสนทนากลุ่ม โดยกำหนดประเด็นในการสนทนากลุ่ม ดังนี้ 1) ปัญหากฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชน 2) ความต้องการระบบสารสนเทศที่ปรึกษากฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชน จากนั้น นำแบบสรุปการประชุมสนทนากลุ่มฉบับร่างเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์พิจารณาความเหมาะสม และให้ข้อเสนอแนะเพื่อนำกลับมาปรับปรุงแก้ไข

2.2.2 ทำการทดสอบความตรง (Validity) ของเครื่องมือ โดยนำแบบการสนทนากลุ่มให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างเนื้อหา กับสิ่งที่ต้องการศึกษา (IOC) ซึ่งผลการประเมินความเที่ยงตรง พบว่า ข้อคำถามมีค่าดัชนีความสอดคล้องรวมอยู่ที่ 1.00 ซึ่งถือว่าเป็นไปตามเกณฑ์ที่กล่าวไว้ว่าในมีค่าตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไปเป็นข้อคำถามที่มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยสามารถนำไปใช้ได้ (สุรศักดิ์ อมรรัตนศักดิ์ และคณะ, 2557)

2.2.3 นำแบบสรุปการสนทนากลุ่มเสนอต่อคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ เพื่อขอรับการพิจารณาด้านจริยธรรมของการวิจัยในมนุษย์ เลข HE 662056 และเมื่อคณะกรรมการ ฯ ให้การรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ดำเนินการจัดทำแบบสรุปการสนทนากลุ่มฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้เก็บข้อมูลต่อไป

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ผู้วิจัย โดยติดต่อ นัดหมายประสานงานผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์ และผู้เชี่ยวชาญในการสนทนากลุ่มในประเด็นสภาพปัญหากฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชน และความต้องการระบบสารสนเทศที่ปรึกษากฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชน นัดวัน เวลา และสถานที่ เพื่อขอความร่วมมือในการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการพัฒนาระบบสารสนเทศที่ปรึกษากฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชน

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยเดินทางไปเก็บรวบรวมข้อมูล ณ สถานที่ที่ผู้ให้ข้อมูลสะดวกในการสัมภาษณ์ และชี้แจงสิทธิ์ผู้ให้สัมภาษณ์ที่จะไม่ตอบคำถามรวมถึงสิทธิ์ถอนตัวออกจากการวิจัย โดยขออนุญาตบันทึกภาพและเสียงของผู้ให้สัมภาษณ์เป็นไฟล์ข้อมูลดิจิทัลด้วยการเข้ารหัสปกปิดข้อมูล ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ไม่สามารถระบุตัวตนหรือเชื่อมโยงถึงตัวผู้ให้สัมภาษณ์ได้ และผู้วิจัยจะทำลายข้อมูลที่เกี่ยวข้องภายหลังเสร็จสิ้นการวิจัย (คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, 2565)

3.3 การดำเนินการประชุมสนทนากลุ่มแบบออนไลน์ (Online focus groups) (เก็จกนก เอื้อวงศ์, 2562) ผ่านโปรแกรมประชุม Online Zoom Meeting และชี้แจงสิทธิ์ผู้ร่วมสนทนากลุ่มที่จะไม่ตอบคำถามรวมถึงสิทธิ์ถอนตัวออกจากการวิจัย โดยขออนุญาตบันทึกภาพและเสียงของผู้ร่วมสนทนากลุ่มเป็นไฟล์ข้อมูลดิจิทัลด้วยการเข้ารหัสปกปิดข้อมูล ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ไม่สามารถระบุตัวตนหรือเชื่อมโยงถึงตัวผู้ร่วมสนทนากลุ่มได้ และผู้วิจัยจะทำลายข้อมูลที่เกี่ยวข้องภายหลังเสร็จสิ้นการวิจัย (คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, 2565)

4. การวิเคราะห์และตีความข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหา โดยการแจกแจงความถี่ (อารง สุทธาศาสน์ และวิภาส ทองสุทธิ, 2565) และการจัดระเบียบเนื้อหาข้อมูล (ชาย โปธิสิตา, 2554) เพื่อหาข้อสรุปภาพรวมสำหรับตอบคำถามการวิจัย ได้ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา

ผลการวิจัย

1. สภาพปัญหากฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชน และความต้องการระบบสารสนเทศที่ปรึกษากฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชน

1.1 การสัมภาษณ์ในประเด็น ปัญหากฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชน และความต้องการระบบสารสนเทศที่ปรึกษากฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชน ผลการวิจัยพบว่า

1.1.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า ประกอบกิจการประเภทกิจการผลิตพืชมากที่สุด จำนวน 10 แห่ง รองลงมา ได้แก่ กิจการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหาร จำนวน 3 แห่ง กิจการเครื่องจักรสาน จำนวน 2 แห่ง กิจการท่องเที่ยว จำนวน 2 แห่ง กิจการออมทรัพย์ชุมชน จำนวน 1 แห่ง และกิจการผลิตภัณฑ์ผ้าทอ/เสื้อผ้า จำนวน 1 แห่ง ตามลำดับ มีจำนวนสมาชิก ไม่เกิน 50 คน จำนวน 6 แห่ง และมีจำนวนสมาชิก ตั้งแต่ 51 คนขึ้นไป จำนวน 13 แห่ง

1.1.2 ปัญหากฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชน

1.1.2.1 วิสาหกิจชุมชนประสบปัญหาและอุปสรรคการปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ หลักเกณฑ์ วิธีการและขั้นตอนตามกฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชน ด้านการบริหารจัดการมากที่สุด จำนวน 13 แห่ง รองลงมา ได้แก่ ด้านผลิตภัณฑ์สินค้าและบริการ จำนวน 12 แห่ง ด้านเงินทุน บัญชีและภาษี จำนวน 8 แห่ง ด้านแรงงานและการจ้าง จำนวน 1 แห่ง และด้านเครื่องมือ เครื่องจักรในการผลิตสินค้าและบริการ จำนวน 1 แห่ง ตามลำดับ

1.1.2.2 วิสาหกิจชุมชนต้องการที่ปรึกษาด้านกฎหมายด้านผลิตภัณฑ์สินค้าและบริการมากที่สุด จำนวน 7 แห่ง รองลงมา ด้านการบริหารจัดการ จำนวน 6 แห่ง ด้านเงินทุน บัญชีและภาษี จำนวน 3 แห่ง ด้านวัตถุดิบที่นำมาใช้ในการผลิตสินค้าหรือบริการ ด้านเครื่องมือ เครื่องจักรในการผลิตสินค้าและบริการ และด้านการส่งเสริมการตลาด จำนวนด้านละ 1 แห่ง ตามลำดับ

1.1.2.3 วิธีการแก้ปัญหากฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชน โดยขอคำแนะนำจากจากนักวิชาการ เจ้าหน้าที่รัฐ ที่ปรึกษากฎหมายหรือทนายความมากที่สุด จำนวน 19 แห่ง รองลงมา ใช้วิธีการ

ค้นหาข้อมูลผ่านทางสื่อสมัยใหม่ เช่น เว็บไซต์ สื่อสังคมออนไลน์ เป็นต้น จำนวน 17 แห่ง และ ใช้วิธีค้นหาข้อมูลผ่านทางสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือ ตำรา หนังสือพิมพ์ วารสาร แผ่นพับ เป็นต้น จำนวน 8 แห่ง ตามลำดับ

1.1.3 ความต้องการระบบสารสนเทศที่ปรึกษากฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชน

1.1.3.1 วิสาหกิจชุมชนความต้องการใช้งานระบบสารสนเทศที่ปรึกษากฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชน ผ่านการสนทนาผ่านเครือข่าย ช่องทางเครือข่ายใยแมงมุม และบริการค้นหาข้อมูลบนอินเทอร์เน็ตมากที่สุด จำนวน 19 แห่ง รองลงมา ได้แก่ จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ จำนวน 1 แห่ง

1.1.3.2 วิสาหกิจชุมชนความต้องการใช้งานระบบสารสนเทศที่ปรึกษากฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชนผ่านอุปกรณ์ สมาร์ทโฟน จำนวน 19 แห่ง รองลงมา ได้แก่ แท็บเล็ต จำนวน 10 แห่ง คอมพิวเตอร์พกพา/โน้ตบุ๊ก จำนวน 8 ราย และคอมพิวเตอร์ตั้งโต๊ะ จำนวน 3 แห่ง ตามลำดับ

1.2 การสนทนากลุ่มในประเด็น ปัญหากฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชน และความต้องการระบบสารสนเทศที่ปรึกษากฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชน โดย ผู้เชี่ยวชาญได้วิพากษ์ วิเคราะห์ และให้คำแนะนำที่สอดคล้องกัน สรุปประเด็นได้ดังนี้

1.2.1 ปัญหากฎหมายที่มีผลกระทบต่อวิสาหกิจชุมชนในสถานการณ์ปัจจุบัน

1.2.1.1 ปัญหาด้านการบริหารจัดการ เนื่องจากพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ไม่มีบทบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการจัดรูปแบบองค์กรและวิธีการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนไว้เป็นการเฉพาะอย่างกฎหมายฉบับอื่น เช่น สหกรณ์ หรือกลุ่มเกษตรกร ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม หรือ หุ่นส่วนบริษัทตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ทำให้วิสาหกิจชุมชนเกิดความยุ่งยากในการจัดรูปแบบองค์กร การร่างกฎ ระเบียบหรือข้อตกลงการอยู่ร่วมกันและวิธีการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทของตนเอง ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาทางกฎหมายตามมา เช่น ปัญหาการแบ่งปันกำไร หรือ ปัญหาอำนาจในการบริหารวิสาหกิจชุมชน หรือ ปัญหาสมาชิกวิสาหกิจชุมชนไม่ทราบวิธีจัดการประชุม การทำรายงานการประชุม และการลงมติ เป็นต้น เป็นต้น

1.2.1.2 ปัญหาด้านการเงิน การบัญชีและภาษีอากร เนื่องจาก วิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนแล้วส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมและอาศัยอยู่ในพื้นที่ชนบท ขาดความรู้ ความเข้าใจและไม่มีประสบการณ์ทางการเงิน บัญชี หรือภาษีอากร ทำให้ไม่สามารถวางแผนทางการเงินบัญชี และภาษีอากรได้

1.2.1.3 ปัญหาด้านการตลาดในเรื่องมาตรฐานผลิตภัณฑ์และสินค้าและบริการ เนื่องจาก วิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่เน้นการผลิตสินค้าจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยังไม่ได้มาตรฐานผลิตภัณฑ์สินค้าและบริการ เพราะ กฎหมายเกี่ยวกับมาตรฐานผลิตภัณฑ์สินค้าและบริการของประเทศไทยมีความซับซ้อน และมีขั้นตอนที่ยุ่งยาก ทำให้วิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่เลือกที่จะไม่ดำเนินการขอมาตรฐานผลิตภัณฑ์สินค้าและบริการ

1.2.2 วิธีการแก้ปัญหามูลค่ากฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชน ควรขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น เจ้าหน้าที่รัฐ หรือหน่วยงานของรัฐ นักวิชาการทั้งภาครัฐและเอกชน หรือ ที่ปรึกษากฎหมายหรือทนายความในกรณีที่ต้องมีการพิจารณาคดีในศาล หรือ ใช้สิทธิทางศาล

1.2.3 ความต้องการระบบสารสนเทศที่ปรึกษากฎหมาย ควรมีลักษณะที่สามารถใช้งานได้ในทุกอุปกรณ์ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

2. การพัฒนาระบบสารสนเทศที่ปรึกษากฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชน

2.1 การสัมภาษณ์ในประเด็นการพัฒนาระบบสารสนเทศที่ปรึกษากฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชน ผลการวิจัยพบว่า วิสาหกิจชุมชนผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 19 รายมีความต้องการฟังก์ชันการทำงานระบบสารสนเทศที่ปรึกษากฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย 1) สามารถค้นหากฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชนที่ต้องการได้ 2) สามารถค้นหาที่ปรึกษากฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชนที่ต้องการได้ 3) สามารถแก้ไขข้อมูลในระบบได้ 4) สามารถ

กำหนดสิทธิ์การใช้งานของผู้ใช้งานในระบบ และ 5) สามารถจัดเก็บข้อมูลของที่ปรึกษากฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชน เช่น วุฒิศึกษา ความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์ทำงาน เป็นต้นได้

2.2 การสนทนากลุ่มในประเด็น การพัฒนาระบบสารสนเทศที่ปรึกษากฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ผู้เชี่ยวชาญให้คำแนะนำที่สอดคล้องกัน ว่า ระบบสารสนเทศที่ปรึกษากฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชนควรมีฟังก์ชันการทำงาน ประกอบด้วย 1) ค้นหาบทบัญญัติกฎหมายได้ 2) ค้นหาข้อมูลของที่ปรึกษากฎหมายได้ เช่น ชื่อที่ปรึกษาหรือหน่วยงานที่ให้คำปรึกษา สถานที่ประกอบการ สาขาความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์ทำงาน ช่องทางการติดต่อที่ปรึกษา เป็นต้น 3) มีการเชื่อมโยงเว็บไซต์หน่วยงานรัฐหรือเอกชน 4) มีการกำหนดสิทธิ์ผู้ใช้งาน 5) มีส่วนต่อประสานและประสบการณ์ของผู้ใช้งานให้น่าดึงดูดใจ เรียบง่าย ไม่ซับซ้อน และสามารถเพิ่ม ลบ แก้ไขข้อมูลผู้ใช้งานได้ 6) มีกระดานถามตอบปัญหากฎหมาย และ 7) มีข้อมูลวิธีการจัดตั้งต่อทะเบียนและปรับปรุงข้อมูลทะเบียนวิสาหกิจชุมชน

อภิปรายผล

การศึกษาในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยขอเสนอการอภิปรายผลจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มที่มีความเห็นสอดคล้องกัน โดยขออภิปรายผลดังนี้

1. สภาพปัญหากฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชน และความต้องการระบบสารสนเทศที่ปรึกษากฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชน

1.1 วิสาหกิจชุมชนมีปัญหาและต้องการความช่วยเหลือจากที่ปรึกษากฎหมายใน 3 ด้านได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ สอดคล้องกับ ธนัญฐ์ชนกข์ ไทยเจริญ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดฉะเชิงเทราให้ยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ การขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารงานวิสาหกิจชุมชน (ธนัญฐ์ชนกข์ ไทยเจริญ, 2566) ทั้งนี้เพราะ พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 มาตรา 3 เปิดโอกาสให้คณะบุคคลตั้งแต่ 7 คนขึ้นไปสามารถจดทะเบียนจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนได้ไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลหรือไม่ใช่นิติบุคคล และตกอยู่ภายใต้บังคับของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติมแล้วแต่กรณี โดยการกำหนดข้อบังคับในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนนั้น สามารถกำหนดขึ้นเองได้เท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายข้างต้น แต่วิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ขาดความรู้ความเข้าใจในการรูปแบบองค์กรทางธุรกิจ และการกำหนดข้อบังคับในการบริหารจัดการที่เหมาะสมกับบริบทตนเอง ส่งผลให้เกิดปัญหาด้านการบริหารจัดการ เช่น ปัญหาการกำหนดสัดส่วนการลงหุ้นหรือการแบ่งปันกำไรที่ไม่เป็นที่ยอมรับสำหรับสมาชิก ปัญหาผู้มีอำนาจในการบริหารจัดการไม่ชัดเจน หรือ ปัญหาสมาชิกวิสาหกิจชุมชนไม่ทราบวิธีจัดการประชุม การทำรายงานการประชุม และการลงมติ เป็นต้น

ด้านต่อมา ได้แก่ ด้านการตลาด โดยเฉพาะมาตรฐานผลิตภัณฑ์สินค้าและการส่งเสริมการตลาด สอดคล้องกับงานวิจัยของ โปยมพร รักษาชลและคณะ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาความเป็นผู้ประกอบการของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อรองรับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ผลการศึกษาพบว่า สภาพปัญหาด้านการตลาดของวิสาหกิจชุมชน ในจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (โปยมพร รักษาชล และคณะ, 2561) และ กชวรา ศาลารมย์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การตลาดเพื่อสร้างความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่า ด้านผลิตภัณฑ์ มีความสัมพันธ์และผลกระทบเชิงบวกกับความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนโดยรวม (กชวรา ศาลารมย์, 2562) ทั้งนี้เพราะ วิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่เน้นการผลิตสินค้าจากภูมิปัญญาท้องถิ่น และยังไม่ได้รับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ที่เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป เนื่องจากกฎหมายด้านมาตรฐานสินค้ามีหลักเกณฑ์ที่ซับซ้อนยุ่งยาก การขอมาตรฐานผลิตภัณฑ์ต่างๆ ย่อมเป็นไปได้ยากและต้องตกอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายหลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติมาตรฐาน

ผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม พ.ศ. 2511 และกฎกระทรวงออกตามความในพระราชบัญญัติมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม พ.ศ. 2511 พระราชบัญญัติการมาตรฐานแห่งชาติ พ.ศ. 2551 และกฎกระทรวง ประกาศซึ่งออกตามความในพระราชบัญญัติการมาตรฐานแห่งชาติ พ.ศ. 2551 และ พระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. 2551 เป็นต้น ส่วนกฎหมายควบคุมการส่งเสริมการตลาดนั้นก็หลากหลายฉบับเช่นกัน มีเนื้อหาและการบังคับใช้ที่ซับซ้อนยากต่อการทำความเข้าใจ เช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 และที่แก้ไขเพิ่มเติม และพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 เป็นต้น สอดคล้องกับ สุวรรณีย์ รุ่งโรจน์ และคณะ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อออนไลน์ของวิสาหกิจชุมชนจังหวัดระยอง ผลการศึกษาวิจัยพบว่า วิสาหกิจชุมชนขาดความรู้การทำเนื้อหาส่งเสริมการตลาด (สุวรรณีย์ รุ่งโรจน์ และคณะ, 2566)

ด้านสุดท้าย ได้แก่ ด้านเงินทุน บัญชีและภาษีอากร สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศศิรินทร์ ศาสตร์สาร และกอบชัย เมฆดี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การเข้าถึงแหล่งเงินทุนและปัญหาการเข้าถึงแหล่งเงินทุนของผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการศึกษพบว่า ปัญหาในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนคือ การทำระบบบัญชีไม่ชัดเจน (ศศิรินทร์ ศาสตร์สาร และกอบชัย เมฆดี, 2564) และ พุทธรณ สุวรรณอาสน์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาศักยภาพด้านบัญชีการเงินของวิสาหกิจชุมชน กลุ่มตัดเย็บบ้านดอกแดง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษพบว่า กลุ่มตัดเย็บบ้านดอกแดงยังไม่มีระบบบัญชีการเงินมีเพียงการบันทึกรายรับรายจ่ายซึ่งข้อมูลทางบัญชีการเงินไม่เพียงพอต่อการใช้ในการบริหารงานและตัดสินใจ จึงมีความต้องการระบบบัญชีการเงินที่เหมาะสมกับกลุ่มฯ ซึ่งสามารถใช้ประโยชน์จากข้อมูลทางบัญชีการเงินในการบริหารจัดการกลุ่มได้ (พุทธรณ สุวรรณอาสน์, 2566) ทั้งนี้เพราะ สมาชิกวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ขาดความรู้ ความเข้าใจ และไม่มีประสบการณ์ด้านการวางแผนทางการเงิน การบัญชี และภาษีอากรตามประมวลรัษฎากร แม้ว่า วิสาหกิจชุมชนที่ได้จดทะเบียนแล้วจะได้ยกเว้นภาษีเงินได้พึงประเมิน แต่ก็มีวิสาหกิจชุมชนจำนวนไม่น้อยที่เข้าเกณฑ์การเสียภาษีตามประมวลรัษฎากร สอดคล้องกับ ธนภัทร กันทาวงค์และเอกชัย อุตสาหะ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ผลกระทบบทบาทผู้บริหารด้านบัญชีและกระบวนการจัดการบัญชีที่มีประสิทธิภาพต่อ การวางแผนภาษีอากรของผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน ผลการศึกษพบว่า บทบาทผู้บริหารด้านบัญชีและกระบวนการจัดการบัญชี มีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ที่มีประสิทธิภาพต่อการวางแผนภาษีอากรของผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน (ธนภัทร กันทาวงค์ และเอกชัย อุตสาหะ, 2566)

ในกรณีที่สมาชิกวิสาหกิจชุมชนประสบปัญหาและอุปสรรคด้านกฎหมาย สมาชิกวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่เลือกที่จะขอคำแนะนำจากจากเจ้าหน้าที่รัฐเป็นลำดับแรก สอดคล้องกับงานวิจัยของ โชคธารรงค์ จงจอหอ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง พฤติกรรมสารสนเทศของเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านด้านข้าว ผลการศึกษพบว่า การแสวงหาสารสนเทศส่วนใหญ่เลือกจากแหล่งบุคคล (โชคธารรงค์ จงจอหอ, 2562) ทั้งนี้เพราะ สมาชิกวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่รู้จักและมีความใกล้ชิดสนิทสนมและไว้วางใจเจ้าหน้าที่รัฐที่เข้ามาส่งเสริม สนับสนุนการดำเนินกิจการให้กับวิสาหกิจชุมชน เช่น เกษตรตำบล เกษตรอำเภ เป็นต้น นอกจากนี้ วิสาหกิจชุมชนยังเลือกการค้นหาข้อมูลสารสนเทศทางกฎหมายผ่านทางสื่อสมัยใหม่ เช่น เว็บไซต์ สื่อสังคมออนไลน์ สอดคล้องกับงานวิจัยของปิยะดา พิศาลบุตรได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการดำเนินธุรกิจของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดปทุมธานี ผลการศึกษพบว่า เครื่องมือเทคโนโลยีสารสนเทศที่นำมาใช้ในปัจจุบัน 3 ลำดับแรก คือ คอมพิวเตอร์ แท็บเล็ต โทรศัพท์มือถือ (ปิยะดา พิศาลบุตร, 2564) ทั้งนี้เพราะ ในปัจจุบันหลังวิกฤติการณ์จากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือ โควิด -19 สมาชิกวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่มีการเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างกระทันหัน และการส่งเสริมถ่ายทอดความรู้การใช้งานเทคโนโลยีจากภาครัฐที่มีหลากหลายโครงการ

1.2 วิสาหกิจชุมชนต้องการระบบสารสนเทศที่ปรึกษากฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชนที่สามารถใช้งานได้ง่าย ผ่านทางอินเทอร์เน็ตและสามารถใช้งานได้ในทุกอุปกรณ์ สอดคล้องกับ เอกกรินทร์ วาโย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อสนับสนุนงานวิสาหกิจชุมชน ผลการศึกษาพบว่า ระบบสารสนเทศเพื่อสนับสนุนงานวิสาหกิจชุมชนสามารถทำงานผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต มีความเหมาะสมและตรงกับความต้องการของวิสาหกิจชุมชน (เอกกรินทร์ วาโย, 2566) ทั้งนี้เพราะ ผลการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ไตรมาส 4 ปี พ.ศ. 2566 มีผู้ใช้อินเทอร์เน็ต 59.0 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 89.5 และการใช้โทรศัพท์มือถือผู้ใช้โทรศัพท์มือถืออยู่ที่ 62.9 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 95.5 (ฐานเศรษฐกิจ, 2567)

2. การพัฒนาระบบสารสนเทศที่ปรึกษากฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชน

ระบบสารสนเทศที่ปรึกษากฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชนมีฟังก์ชันการทำงาน ประกอบด้วย 1) ค้นหาบทบัญญัติกฎหมาย สอดคล้องกับ ณพพงศ์ เมฆมัธยันท์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การใช้การคิดเชิงออกแบบเพื่อพัฒนาเว็บแอปพลิเคชันของธุรกิจที่ปรึกษากฎหมาย ผลการวิจัยพบว่า ธุรกิจที่ปรึกษากฎหมายควรนำเทคโนโลยีมาเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการบริหารจัดการงานกฎหมาย เช่น ระบบรายงานกฎหมายใหม่ (ณพพงศ์ เมฆมัธยันท์, 2565) ทั้งนี้เพราะ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจการของวิสาหกิจชุมชนมีจำนวนมากและเปลี่ยนแปลงแก้ไขอยู่เสมอ การมีระบบช่วยค้นหาบทบัญญัติกฎหมายที่เข้าใช้งานง่าย จึงเป็นการช่วยให้ผู้ใช้งานที่ไม่มีความรู้ด้านกฎหมายสามารถเข้าถึงบทบัญญัติกฎหมายได้ง่ายมากขึ้น 2) ค้นหาข้อมูลที่ปรึกษากฎหมาย สอดคล้องกับ Voumick, D, et al. ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง Development A Web Application for Lawyer and Client Virtual Communication ผลการศึกษาพบว่า การสร้างแพลตฟอร์มทางกฎหมายที่ดีควรสามารถแสดงโปรไฟล์ของนักกฎหมายได้ เพื่อให้ลูกค้าสามารถเปรียบเทียบเพื่อหาทนายความที่เหมาะสม (Voumick, D., et al. , 2022) ทั้งนี้เพราะ ข้อมูลของที่ปรึกษาทางกฎหมาย เช่น ชื่อ วุฒิการศึกษา ความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์ทำงาน หรือช่องทางการติดต่อ มีส่วนสำคัญในการตัดสินใจเลือกที่ปรึกษา เพื่อตอบโจทย์ปัญหาที่ต้องการ 3) ค้นหาหน่วยงานรัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้อง สอดคล้องกับ นาริรัตน์ โสติถิमानนท์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวทางเพื่อพัฒนาเว็บไซต์ในการประชาสัมพันธ์ของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ควรมีการเชื่อมโยงข้อมูลเว็บไซต์ทั้งภายในและภายนอกได้ (นาริรัตน์ โสติถิमानนท์, 2556) ทั้งนี้เพราะ การเชื่อมโยงข้อมูลเว็บไซต์ภายนอกสามารถช่วยให้ผู้ใช้งานสามารถเข้าถึงเว็บไซต์หน่วยงานต่าง ๆ ที่มีจำนวนมากและหลากหลายเว็บไซต์ ได้ในแพลตฟอร์มเดียวและง่ายต่อการค้นหาข้อมูล 4) กำหนดสิทธิ์การเข้าใช้งานของผู้ใช้งานในระบบ สอดคล้องกับ พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 ทั้งนี้เพราะ สิทธิ์การเข้าใช้งานของผู้ใช้งานเป็นการยืนยันตัวตนบุคคลผู้ใช้งานระบบสารสนเทศ มีวัตถุประสงค์ที่จะป้องกันการเข้าสู่ข้อมูลโดยไม่ได้รับอนุญาตเป็นการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลตามพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 นอกจากนี้ ผู้เชี่ยวชาญได้เพิ่มเติมฟังก์ชันของระบบสารสนเทศให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น ได้แก่ 5) มีส่วนต่อประสานกับผู้ใช้งานและประสบการณ์ของผู้ใช้งานให้น่าดึงดูดใจ ไม่ซับซ้อน และสามารถเพิ่ม ลบ แก้ไขข้อมูลได้ สอดคล้องกับ สุคนธ์ทิพย์ คำจันทร์ และประภาพร กุลลิมรัตน์ชัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้ User Interface (UI) และ User Experience (UX) ในการออกแบบแพลตฟอร์ม จากการศึกษาพบว่า การนำเสนอข้อมูลในแพลตฟอร์มต่าง ๆ ให้สามารถใช้งานได้ง่าย เช่น การวางตำแหน่งของโครงสร้างของแพลตฟอร์ม ตัวอักษร รูปภาพ กราฟิก การใช้สี การใช้ไอคอน และปุ่มกด สามารถดึงดูดความรู้สึกของผู้ใช้ให้เกิดความพึงพอใจและตรงกับความต้องการในการใช้งาน (สุคนธ์ทิพย์ คำจันทร์ และประภาพร กุลลิมรัตน์ชัย, 2565) ทั้งนี้เพราะ การสร้างการทำงานของหน้าจอและโครงสร้างภายในระบบ และการมีส่วนร่วมในแพลตฟอร์ม เช่น การเพิ่มเติมข้อมูล หรือการแก้ไขข้อมูลผู้ใช้งานได้ทำให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่อประสานกับผู้ใช้งาน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่จะส่งผลต่ออารมณ์และความรู้สึกระหว่างการใช้งาน 6) มีกระดานถาม สอดคล้องกับ วัฒนพล ชุมเพชร ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาระบบเกมการศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในห้องเรียน ผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมกระดานถาม-ตอบและ

การแสดงความคิดเห็น มีผลการประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้งานระบบโดยรวมอยู่ในระดับมาก (วัฒนพล ชุมเพชร, 2563) ทั้งนี้เพราะ สามารถใช้เป็นช่องทางการสื่อสารระหว่างผู้ใช้งานกับที่ปรึกษาทางกฎหมาย เพื่อติดต่อขอคำปรึกษา หรือ ติดต่อกับผู้ดูแลระบบ เพื่อขอความช่วยเหลือเมื่อพบปัญหาการใช้งาน และ 7) มีข้อมูลวิธีการจัดตั้ง ต่อทะเบียนและปรับปรุงข้อมูลทะเบียนวิสาหกิจชุมชน สอดคล้องกับ รูปแบบเว็บไซต์ของระบบสารสนเทศวิสาหกิจชุมชนกองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2567) ทั้งนี้เพราะสามารถใช้เป็นข้อมูลหรือแนวทางให้กับผู้ที่กำลังจะจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน หรือวิสาหกิจชุมชนที่ได้จดทะเบียนจัดตั้งไปแล้วได้ศึกษาข้อมูลก่อนดำเนินการจริงได้อย่างถูกต้องครบถ้วน

องค์ความรู้ใหม่

ผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัยนี้ คือ การพัฒนาระบบสารสนเทศที่ปรึกษาทางกฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชนนี้สามารถใช้เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้วิสาหกิจชุมชนเข้าใจและสามารถปฏิบัติตามกฎหมายได้อย่างถูกต้อง และเป็นการสร้างชุมชนหรือพื้นที่ที่เป็นประโยชน์สำหรับการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างวิสาหกิจชุมชน นักกฎหมายและบุคคลทั่วไป มีกระบวนการพัฒนาระบบสารสนเทศ ดังนี้ 1) วิเคราะห์และสังเคราะห์ปัญหากฎหมายและความต้องการสารสนเทศที่กฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชน 2) กำหนดความต้องการที่ได้จากข้อ 1 3) กำหนดฟังก์ชันของระบบสารสนเทศ ประกอบด้วย 3.1) การค้นหาบทบัญญัติกฎหมาย 3.2) ค้นหาข้อมูลที่ปรึกษา 3.3) ค้นหาเว็บไซต์เว็บไซต์หน่วยงานรัฐและเอกชน 3.4) กำหนดสิทธิ์การใช้งาน 3.5) มีส่วนต่อประสานและประสบการณ์ผู้ใช้งานให้น่าดึงดูดใจ เรียบง่ายไม่ซับซ้อน และสามารถเพิ่ม ลบ แก้ไขข้อมูลผู้ใช้งานได้ 3.6) มีกระดานถามตอบ และ 3.7) มีข้อมูลวิธีการจัดตั้ง ต่อทะเบียนและปรับปรุงข้อมูลทะเบียนวิสาหกิจชุมชน ซึ่งงานวิจัยนี้จึงสามารถเป็นนวัตกรรมได้ และเป็นโมเดลในการพัฒนาระบบสารสนเทศที่ปรึกษาทางกฎหมายในประเทศไทยได้ต่อไป

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยนี้ สามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้ ประเด็นแรก สภาพปัญหาทางกฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชน ในสถานการณ์ปัจจุบัน ผลการวิจัยพบว่า วิสาหกิจชุมชนประสบปัญหาทางกฎหมายมากที่สุด 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการตลาด โดยเฉพาะด้านผลิตภัณฑ์สินค้าและการส่งเสริมการตลาด และ ด้านเงินทุน บัญชีและภาษีอากร และเมื่อวิสาหกิจชุมชนประสบปัญหาด้านกฎหมายก็เลือกที่จะขอคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่รัฐลำดับแรก และการค้นหาข้อมูลสารสนเทศทางกฎหมายผ่านทางสื่อสมัยใหม่ เช่น เว็บไซต์ สื่อสังคมออนไลน์ด้วยตนเอง ส่วนความต้องการระบบสารสนเทศที่ปรึกษาทางกฎหมายนั้น วิสาหกิจชุมชนต้องการระบบสารสนเทศที่ปรึกษาทางกฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชนที่สามารถใช้งานได้ง่ายผ่านทางอินเทอร์เน็ต และใช้งานได้ในทุก ๆ อุปกรณ์ ประเด็นที่สอง การพัฒนาระบบสารสนเทศที่ปรึกษาทางกฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ระบบสารสนเทศที่ปรึกษาทางกฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชนมีฟังก์ชันการทำงาน ประกอบด้วย 1) ค้นหาบทบัญญัติกฎหมาย 2) ค้นหาข้อมูลที่ปรึกษาทางกฎหมาย 3) ค้นหาเว็บไซต์หน่วยงานรัฐหรือเอกชน 4) กำหนดสิทธิ์การใช้งาน 5) มีส่วนต่อประสานและประสบการณ์ผู้ใช้งานให้น่าดึงดูดใจ ง่ายไม่ซับซ้อนและ สามารถเพิ่ม ลบ และการแก้ไขข้อมูลได้ 6) มีกระดานถามตอบ และ 7) มีข้อมูลวิธีการจัดตั้ง ต่อทะเบียนและปรับปรุงข้อมูลทะเบียนวิสาหกิจชุมชน ข้อเสนอแนะการวิจัย 1) ควรทำการปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงในสังคมและสภาพแวดล้อมทางธุรกิจปัจจุบัน 2) ภาครัฐควรสร้างหลักสูตรการอบรม หรือจัดกิจกรรมสัมมนาเกี่ยวกับกฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชนให้กับสมาชิกวิสาหกิจชุมชน สำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป ควรทำการศึกษาความ

ต้องการของวิสาหกิจชุมชนเพิ่มเติม เพื่อปรับปรุงหรือสร้างระบบสารสนเทศที่เหมาะสมสำหรับเป็นเครื่องมือหรือแหล่งข้อมูลที่จะช่วยให้วิสาหกิจชุมชนสามารถปฏิบัติตามกฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- เก็จกนก เอื้อวงศ์. (2562). การสนทนากลุ่ม: เทคนิคการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพที่มีประสิทธิภาพ. วารสารศึกษาศาสตร์ มสธ, 12(1), 17-30.
- เบญจรัตน์ ศิริชู และคณะ. (2564). การพัฒนาแอปพลิเคชันธุรกิจตรวจสภาพรถเพื่อยกระดับการให้บริการสถานตรวจสภาพรถยนต์เอกชน. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 8(8), 210-225.
- เอกรินทร์ วาโย. (2566). การพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อสนับสนุนงานวิสาหกิจชุมชน. วารสารวิชาการการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ, 9(1), 42-59.
- โชคธารรงค์ จงจอหอ. (2562). พฤติกรรมสารสนเทศของเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านด้านข้าว. วารสารวิจัยสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ, 12(1), 1-12.
- โพยมพร รักษาชล และคณะ. (2561). การพัฒนาความเป็นผู้ประกอบการของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อรองรับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน. วารสารเทคโนโลยีภาคใต้, 11(1), 165-173.
- กชวรา ศาลารมย์. (2562). กลยุทธ์การตลาดเพื่อสร้างความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดมหาสารคาม. ในรายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2565). วิสาหกิจชุมชนดีเด่น ปี 2564. กรุงเทพมหานคร: นิเวศธรรมดาการพิมพ์ (ประเทศไทย) จำกัด.
- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2567). ระบบสารสนเทศวิสาหกิจชุมชน. เรียกใช้เมื่อ 9 มกราคม 2567 จาก <https://smce.doae.go.th>
- กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร. (2567). ผลการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน. เรียกใช้เมื่อ 8 มกราคม 2567 จาก <http://www.sceb.doae.go.th/regis.html>
- คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์. (2565). วิธีดำเนินการมาตรฐาน Standard Operating Procedures ฉบับที่ 1. เรียกใช้เมื่อ 20 มกราคม 2567 จาก <https://shorturl.asia/Ud5oV>
- ชนาธิป ชินะนาวิน. (2553). การระงับข้อพิพาทแรงงานโดยสมัครใจ. ดุลพาท, 57(2), 20-56.
- ชบา ใบงาม และพระครูปลัดอดิศักดิ์ วชิรปัญญา. (2566). การพัฒนาการตลาดยั่งยืนเพื่อเสริมสร้างช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าของวิสาหกิจชุมชนรักษ์สันติสุขโดยพุทธสันติวิธี. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 11(1), 220-230.
- ชมภูษ หุ่นนาค และคณะ. (2563). แนวทางการจัดการวิสาหกิจชุมชน: ศึกษาเฉพาะกรณีศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชน ตำบลท่าเสา อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี. วารสารผู้ตรวจการแผ่นดิน, 13(2), 21-53.
- ชาย โพธิ์สิตา. (2554). ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ พรินต์ติ้ง.
- ฐานเศรษฐกิจ. (2567). สำนักงานสถิติฯ เผยคนไทยใช้เน็ต 59 ล้านคน - มือถือ 62.9 ล้านคน. เรียกใช้เมื่อ 25 มกราคม 2567 จาก <https://www.thansettakij.com/technology/technology/589776>
- ณพพงศ์ เมฆมัยพันธ์. (2565). การใช้การคิดเชิงออกแบบเพื่อพัฒนาเว็บแอปพลิเคชันของธุรกิจที่ปรึกษากฎหมาย. ในสารนิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศทางธุรกิจ. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทศพร แก้วขวัญไกร. (2560). ทางรอดวิกฤติเศรษฐกิจด้วยแนวทางวิสาหกิจชุมชน. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 9(2), 33-50.

- จงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร และอุทิศ สังข์รัตน์. (2556). แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน ในเขตลุ่มทะเลสาบสงขลา. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ธนภัทร กันทาวงศ์ และเอกชัย อุตสาหะ. (2566). ผลกระทบบทบาทผู้บริหารด้านบัญชีและกระบวนการจัดการ บัญชีที่มีประสิทธิผลต่อการวางแผนภาษีอากรของผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน. วารสารสหวิทยาการวิจัย และวิชาการ, 3(1), 227-238.
- ธนัญฐ์ชนกข์ ไทยเจริญ. (2566). การพัฒนาความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดฉะเชิงเทราให้ยั่งยืน. วารสารมหาจุฬานาครพรรณ์, 10(1), 276-292.
- นารีรัตน์ โสติถิมานนท์. (2556). การศึกษาแนวทางเพื่อพัฒนาเว็บไซต์ในการประชาสัมพันธ์ของสำนักงาน คณะกรรมการการอุดมศึกษา. วารสารวิชาการ Veridian E-Journal มหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับ ภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, 7(2), 418-431.
- ปิยะดา พิศาลบุตร. (2564). การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการดำเนินธุรกิจของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดปทุมธานี. วารสารอิเล็กทรอนิกส์การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม, 11(1), 118-127.
- พุทธมน สุวรรณอาสน์. (2566). การพัฒนาศักยภาพด้านบัญชีการเงินของวิสาหกิจชุมชน กลุ่มตัดเย็บบ้านดอกแดง อำเภออดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต, 1(1), 43-52.
- ภคมน โภคะธีรกุล. (2562). แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูป. วารสารวิชาการการจัดการภาครัฐและเอกชน, 1(2), 116-125.
- มนัสชนก บุญอุทัย และคณะ. (2561). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเกษตรของเกษตรกร ชาวสวนยาง. วารสารการอาชีพและเทคโนโลยีศึกษา, 8(15), 1-9.
- รัตติยาพร ปราชญ์วงศ์ และประภัสสร เกียรติสุรนนท์. (2560). ความต้องการความรู้และการสนับสนุนในการใช้ อินเทอร์เน็ตเพื่อการเกษตรของผู้นำชุมชนในอำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู. วารสารแก่นเกษตร, 45(ฉบับพิเศษ1), 1509-1514.
- วชิรา ไผ่เจริญมงคล และจิราพร เชียงชนะนา. (2565). การศึกษาปัจจัยแวดล้อมที่สนับสนุนการพัฒนาของวิสาหกิจ ชุมชน. ใน รายงานการวิจัย. กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร.
- วัฒนพล ชุมเพชร. (2563). การพัฒนาระบบเกมการศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในห้องเรียน. วารสารเทคโนโลยี ภาคใต้, 13(2), 104-115.
- ศศินันท์ ศาสตร์สาร และกอบชัย เมฆดี. (2564). การเข้าถึงแหล่งเงินทุนและปัญหาการเข้าถึงแหล่งเงินทุนของ ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วารสารเศรษฐศาสตร์ปริทรรศน์, 8(3), 298-313.
- สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม. (2566). รายงานสถานการณ์ MSME ปี 2565. เรียกใช้เมื่อ 5 มกราคม 2567 จาก <https://www.sme.go.th/th/download.php?modulekey=215&cid=518>
- สุคนธ์ทิพย์ คำจันทร์ และประภาพร กุลลิมรัตน์ชัย. (2565). การประยุกต์ใช้ User Interface (UI) และ User Experience (UX) ในการออกแบบแพลตฟอร์ม. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย ฉบับ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 16(2), 63-77.
- สุรศักดิ์ อมรรัตนศักดิ์ และคณะ. (2557). ระเบียบวิจัยทางการศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ ส่งเสริมวิชาการ.
- สุวรรณณี รุ่งโรจน์ และคณะ. (2566). การพัฒนาการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อออนไลน์ของวิสาหกิจชุมชนจังหวัด ระยอง. Journal of Roi Kaensarn Academi, 8(8), 263-277.

- อารง สุทธาศาสตร์ และวิภาส ทองสุทธิ. (2565). ปฏิบัติการวิจัยสังคมศาสตร์ มาตรฐานวิทยานิพนธ์และดัชนี
นิพนธ์. กรุงเทพมหานคร: อินทภาษา.
- Glock, P., & Weiß, A. (2020). Legal Service Platforms: Balancing Commercial and Common Interests.
In Liquid Legal. Towards a Common Legal Platform.
- Voumick, D., et al. . (2022). Development A Web Application for Lawyer and Client Virtual
Communication. In 2022 IEEE 12th Annual Computing and Communication Workshop and
Conference (CCWC) (0295-0301). IEEE.